

Vērtības, tiesību efektivitātes traucējumi un palīgavoti

Effectiveness of Law, Values and Subsidiary Sources of Law

Mg. soc. zin. Diāna Apse

LU Juridiskā fakultāte

Tiesību teorijas un vēstures zinātņu katedras lektore

E-pasts: Diana.Apse@lu.lv, tālrunis: 67034515

Publikācija veltīta vērtību un tiesību efektivitātes mijiedarbībai un izpausmei tiesību palīgavotos un tiesiskajā domā. Rakstā autore pētījusi atsevišķas tendences, kas padara tiesības neefektīvas un traucē tiesiskās domas attīstībai Latvijā. Publikācijā pētīta nestabilas tiesību prakses ietekme uz vērtību satura izpratni krīzes situācijā, kas uzskatāma par garīguma trūkuma izraisītu un izpaužas kā normatīvās ētikas vājināšanās. Autore secinājusi, ka tiesiskajā telpā vērojama juridiski etnocentriskā fenomena izpausme un aktualizējas varas dalīšanas izkropļojumi un nelietderīgi resursu tēriņi. Secināts, ka, attīstot tiesisko apziņu kā svarīgāko tiesību efektivitātes noteikšanas kritēriju, kas veido tiesību saturu, būtiski akcentēt morālo un kultūras vērtību nozīmi neatrauti no cilvēka dabas. Nekautrēties izvērtēt konservatīvās vērtības arvien no jauna. Līdz ar to pieaug juridiskās izglītības un juridiskās preses nozīme un atbildība. Šā brīža grūtību pretspēks sakņojas morālē, subsidiaritātē un solidaritātē, kas saistītas ar cilvēka cieņu.

Atslēgvārdi: tiesību neefektivitāte, juridiski etnocentriskais fenomens, palīgavoti, subsidiaritāte, solidaritāte.

Satura rādītājs

<i>levads</i>	5
1. <i>Vērtības</i>	6
2. <i>Tiesību efektivitātes traucējumi</i>	6
3. <i>Juridiskais etnocentrisms un dabiskais likums</i>	8
<i>Kopsavilkums</i>	10
<i>Izmantoto avotu saraksts</i>	11
<i>Atsauces</i>	14
<i>Summary</i>	18

levads

Latvijā izjūt vērtību krīzes grūtības kā nespēju sabalansēt taisnīgumu, vienlīdzību un brīvību. Praksē uzdotie tiesību jautājumi ir jautājumi par vērtību aizsardzību. Taisnība ir morāles mēraukla, pēc kuras varam spriest par pareizu tiesību piemērošanu. Tiesību jautājuma uzdevējs sagaida, ka atbilde būs autoritatīva, pietiekama, skaidra un iedarbīga. Tiesību jautājuma uzdošana „iedarbina” iestāžu, tiesu tīmekli, kas savukārt ved pie jautājuma par tiesību un tiesu efektivitāti. Prognozējamu atbildi nodrošina tiesību avoti un palīgavoti, balstīti uz normatīvajiem etaloniem un

kultūru. Pētījuma mērķis ir aplūkot tiesību prakses stabilitātes ietekmes uz vērtību satura izpratni un nozīmi krīzes situācijā, apskatot aktuālas tiesu lietas, tās vērtējot filozofijas un tiesību socioloģijas aspektos. Izvirzīts mērķis pētīt arī citas atsevišķas tendences, kas padara tiesības neefektīvas un traucē tiesiskās domas attīstībai Latvijā.

1. Vērtības

Vērtības ir garīgas un materiālas reālijas, kas ļauj cilvēkiem apmierināt viņu vajadzības, vēlmes, intereses un liek piepūlēties, lai tās sasniegtu, iegūtu, saglabātu. Tiesības kā sociāla vērtība indivīda un kolektīva vērtību sistēmā ir cieši saistīta ar to, cik lielā mērā tiesības ietekmē indivīda vai kolektīva statusu un funkcionēšanu.¹

Vērtību satura izpratni palīdz veidot arī tiesību palīgavotos atrodamie autoritatīvie viedokļi, kuri izsver un konstruē sociālo realitāti.

Izmaiņas izpratnē par vērtību saturu var padarīt apšaubāmus iepriekš neapšaubītus novērtējumus un risinājumus visās jomā, bet jo īpaši jurisprudencē/tiesā. Tiesvedība nevar izvairīties no šādām izmaiņām ilgstoši, ja vien tā vēlas palikt saskaņā ar tiesisko un tikumisko apziņu.² Nolēmuma argumentācijā jāskaidro prakses maiņas iemesli, jāraksturo apstākļu maiņa, jādomā, kā nodrošināt tiesiskās palāvības aizsardzību, lai tā būtu saskaņā ar tiesiskas valsts principu. „Ja atkāpšanās no augstākas instances nolēmumā iekļautās atziņas būtu iespējama tikai tad, ja tās nolēmums ir pilnīgi nepamatots, kādreiz izteiktā atziņa nebūtu apstrīdama un pat neargumentēts spriedums iegūtu mūžīgu spēku, tas būtu pretrunā ar tiesiskas valsts principu.”³

Augstāku vērtību (principu) atzīšana tiesību praksē, tiesību zinātnē, likumdevēja darbībā pakāpeniski pārveido sabiedrības tiesisko apziņu pozitīvā virzienā. Tādēļ piemērs, ko veido autoritāte tiesību palīgavotos, – dialogs, patiesi centieni cienīt cilvēka personību un tieksme pēc vispārējā labuma, mērķtiecīga informācijas sasaiste ar morālajām un cilvēciskajām vērtībām, pamatojuma skaidrība arī visbūtiskāk ietekmē tiesiskās apziņas līmeni.

„Pamatu pamatos patlaban mēs nedzīvojam recesijā, tā nav klasiska ekonomiska krīze. Tā ir vērtību un tikumu krīze, to pastiprina un padara nozīmīgāku tas, ka šis ir globāls process, kurš notiek visā pasaulē. Vidē, kuras pamatā ir bailes un savtīgums, daži cilvēki ir nodrošinājuši ļoti grūtu dzīvi ļoti daudziem cilvēkiem.”⁴

Garīguma trūkuma izraisīta vērtību izpratnes krīze izpaužas kā normatīvās ētikas vājināšanās. Svarīgs stabilizators būtu sabiedrības priekšstāvju pozitīvs piemērs savā dzīvē. „Bez normatīviem etaloniem, bez vērtību sistēmas, bez kultūras, kā uzskata *Talkots Pārsons*, nav iespējama ne cilvēka personības izveide, ne sociālas sistēmas pastāvēšana.”⁵

2. Tiesību efektivitātes traucējumi

Tiesību neefektivitātes izpausme vērojama gadījumos, kad konstatējama nelietderīga tiesas resursu tērēšana, piemēram, pēc Satversmes tiesas pieņemtā sprieduma *pensiju lietā*.⁶ „Apollo” portālā redakcijas rakstā norādīts, ka politiķi zināja, ka pārkāpj Satversmi, un apzinājās, ka viņu pieņemtais lēmums neatbilst konstitūcijai, bet gan tā ir politiska vienošanās.⁷ „Tas nozīmē, ka kādreiz ignorē to, kas ierakstīts pamatlikumā,” secinājis intervētais G. Kūtris.⁸

Turklāt arī vēlākās lietas līdzīgos jautājumos liecina par nihilismu, jo Satversmes tiesa spiesta izskatīt vairākas lietas ar līdzīgu būtību, kuru tiesa likumdevējiem skaidroja jau pirmajā spriedumā „pensiju lietā”.⁹

Lietu ierosināšana un spriedumi t. s. *tiesnešu algu jautājumu lietās* norāda, ka tiek lietots draudīgais budžeta instrumentārijs un ignorēta tiesu varas neatkarībai nepieciešamā nodrošinājuma – neatkarīga budžeta – nozīme, tiesnešu algu piesaiste likumam, tiek mazināts tiesas prestižs un notiek tiesiskās palāvības pārkāpumi.¹⁰ Nolēmumos norādīts, ka terminēts algu samazinājums atbilst Satversmei.

2010. gada 18. janvārī Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2009-11-01¹¹ atzina tiesu varas neatkarības nepārvērtējamo nozīmi, nodrošinot konstitucionālo taisnīgumu; tika konstatēta varas dalīšanas principa neievērošana, tiesu varas neuzklausīšana (arī tādos palīgavotos un palīglīdzekļos kā likumprojekta anotācija) un Saeimas Juridiskā biroja atzinumā ietverto norādījumu par iespējamo Satversmes pārkāpumu ignorēšanu un risku un negatīvo seku neizvērtēšana, atzīstot to, ka, ar apstrīdētajām normām nosakot tiesneša algu samazinājumu, nav ievērots solidaritātes princips.

Uz līdzīgu problēmu un citu iestāžu budžetu apdraudējumu norāda arī tāda palīglīdzekļa kā Satversmes tiesas 1. kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu atrodamais pamatojums – kolēģija ir ierosinājusi lietu „Par Likuma par budžetu un finanšu vadību 19. panta piektās daļas, Valsts kontroles likuma 44. panta otrās daļas un Tiesībsarga likuma 19. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 87. pantam” un vēlākais spriedums lietā.¹²

Tiesību neefektivitātes izpausme kā varas dalīšanas realizācijas izkropļojumi novērojami saistībā ar Administratīvās apgabaltiesas tiesneša Māra Vīganta iecelšana uz laiku par Augstākās tiesas (AT) Civillietu palātas tiesneša pienākumu izpildītāju. Tā ir pirmā reize tiesu vēsturē, kad AT tiesneša amatā uz laiku apstiprina Saeimas iepriekš noraidītu kandidātu.¹³ Tā izpaužas sociālā anomija sabiedrības institūtu savstarpējā sadarbībā.¹⁴

Runājot par tiesību patstāvīgo un palīgavotu mijiedarbību demokrātiskā valstī, tiek atzīts, ka demokrātiskā sistēma prasa tādu lēmumu pieņemšanu, kas harmonizē likuma tekstu un tā izstrādes materiālus, no vienas puses, ar morālajām tiesībām un vērtībām, un, no otras puses, ar brīvību un vienlīdzību. Demokrātiskajā sistēmā lēmumiem jābūt, cik vien iespējams, skaidri pamatotiem. Demokrātiskā sistēma neuzliek pienākumu bez ierunām sekot likumu tekstam un tā izstrādes materiāliem.¹⁵

Nestabilas ir tiesību prakses tendences Satversmes tiesas lietās, kas saistītas ar vides tiesību un teritoriālā plānojuma jautājumiem. Pieprasījums pēc tiesību pārbaudes vides un teritorijas plānojumu lietās Satversmes tiesā norāda uz taisnīguma principu, kas saistīts ar ētikas vērtību dimensiju (vides taisnīgums).¹⁶

Aplūkojot spriedumu lietā Nr. 2008-05-03 „Par Lažas pagasta padomes saistošo noteikumu Nr. 6 „Liepājas rajona Lažas pagasta teritorijas plānojums 2007.–2019. gadam” Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu 3.2.8. punkta piektās daļas „d” apakšpunkta un 3.10.6. punkta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”,¹⁷ saskatāma metodiskās pieejas **maina** (skatot mērķi, priekšmetu, kontekstu) salīdzinājumā ar *Limbažu lietu*.¹⁸ Satversmes tiesa 2007. gada 26. aprīlī spriedumā lietā Nr. 2006-38-03 norādījusi, ka tiesības uz īpašumu, ko privātpersonai garantē valsts, demokrātiskā tiesiskā valstī nav absolūtas. Pirmkārt, tiesības uz īpašumu sevī ietver arī īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Otrkārt, tiesības uz īpašumu var ierobežot. Izvērtējot lietas apstākļus, kā arī pieteikuma iesniedzēja un Limbažu pilsētas domes argumentus, tiesa secināja, ka apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis un pieteicēja tiesību ierobežojums ir samērīgs (ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp personas un sabiedrības interesēm). Satversmes tiesa nosprieda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmei.¹⁹ Minētajā *Limbažu plānojuma* lietā izvēlēta izpētes shēma *Lažas spriedumā*

lietā Nr. 2008-05-03 un *Kanālmalas spriedumā* Nr. 2009-09-03 bija jāattīsta tālāk par samērīguma testu konstitucionāli aizsargāto vērtību izvērtēšanas virzienā.

Iepriekš minētajā Satversmes tiesas spriedumā Nr. 2008-05-03 šaubas rada nevis ceļš, kā tiesa nonāk līdz savam atzinumam, bet atziņas par to, kurām interesēm ir augstāks rangs un vērtības pamatojums.²⁰ Salīdzinājumam svarīgi aplūkot spriedumu lietā Nr. 2009-09-03 un K. Krūmas atsevišķās domas pie sprieduma lietā Nr. 2008-03-0,²¹ kur tiek aktualizēta augstu standartu nepieciešamība vides tiesību aizsardzībā.

Šo spriedumu sakarā būtu bijušas vēlamas tiesnešu atsevišķās domas (līdzīgi kā K. Krūmas atsevišķās domas pie sprieduma lietā Nr. 2008-03-03 „Par Rīgas domes 2006. gada 19. decembra saistošo noteikumu Nr. 67 „Teritorijas Maskavas ielā 264 (kadastra Nr. 01000780413) un Maskavas ielā bez numura (kadastra Nr. 01000781004) izmantošanas un apbūves noteikumi” atbilstību Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 1. punktam, Aizsargjoslu likuma 37. panta pirmās daļas 4. punktam un Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”) un arī debātes par doktrīnu.

Vides tiesību aizsardzības jomā nepieciešamā vērtējuma argumenti nav izprotami arī spriedumā *Dunikas Vēja parku* lietā Nr. 2010-48-03,²² kurā argumentācija tiek sākta kā vērtību jurisprudenci atbilstoša, bet secinājums ir interešu jurisprudences cienīgs, jo nekļūst saprotams, kāpēc personas interese pēc iespējas saglabāt vidi ir mazāk aizsargājama Satversmes 115. pantā nekā 105. pantā. Kāpēc garīgi un nemateriālai vērtībai paredzēts mazāks aizsardzības apjoms nekā materiālai? Nav norādīta normu piemērotājiem nepieciešamība izvīrīt stabilus kritērijus, kas noteiktu robežas kolidējošo aizsargāto vērtību realizācijā.

Tiesību prakse nestabilitāte noteiktās jomās rada situāciju, ka sprieduma prognozējamība bieži var būt pārmērīgi atkarīga no tiesneša personības/reputācijas kā viena no faktoriem, kas piešķir tai autoritatīvo spēku. Tas traucē konstitucionālo tiesību praksei kļūt par tiesību normu efektīvas piemērošanas paraugu.

3. Juridiskais etnocentrisms un dabiskais likums

Norbērs Rulāns (*Norbert Rouland*) pozitīvo tiesību juridiskās antropoloģijas raksturojumā ietver arī morāles prasību ievērošanu: „Cilvēci tehnokrātiskā un patērētāju civilizācijā nedrīkst padarīt par patēriņa un manipulāciju priekšmetu, to nosoda arī baznīcas mācība.”²³

Tādēļ cilvēka visaptverošas attīstības projekti nedrīkst ignorēt nākamās paaudzes, tiem jāveicina solidaritāte un tašnīgums starp paaudzēm, rēķinoties ar daudzveidīgām jomām – ekoloģisko, juridisko, ekonomisko, politisko un kultūras jomu.²⁴

Vide un cilvēks jāpasargā no pašiznīcināšanās. Sociālās normas māca cienīgi dzīvot un izturēties, cenšoties novērst tādas domāšanas un prakses pretrunas, kas pazemo cilvēku un kaitē sabiedrībai.

Necieņa pret sabiedrības kultūru noved pie rasisma. Sekas tam ir juridiski etnocentriskā fenomena izpausme.

Tiesību antropoloģijā to skaidro kā pārmērīgu tiesību atdalīšanu no likuma, valsti – no tiesībām, tātad valdošo kroplo gribu no tautas patiesajām vajadzībām, tādējādi salīdzināmā (pētāmā) sabiedrība netiek cienīta.²⁵ Vērojami arī entnokulturālo pretnostatījumu saasinājumi kā sabiedrības sadrumstalotības un protesta izpausme valstī, piemēram, 16. marta un 9. maija konfrontācijas.

Solidaritātes realitāte uzliek pienākumus. Kamēr no vienas puses tiek prasītas šķietamas, patvaļīgas un nebūtiskas tiesības, kā arī tas, lai šīs tiesības atzītu un veicinātu valstu struktūras, no otras puses lielai cilvēces daļai tiek liegtas un pārkāptas

elementāras pamattiesības.²⁶ Tiesību pārspilēšana noved pie pienākumu ignorēšanas. Līdz ar to zūd respekts pret tiesībām. Pienākumi ierobežo tiesības, jo uzliek antropoloģiskus un ētiskus rāmjus, kuros jāiekļaujas arī tiesībām, un tāpēc tās nekļūst par patvaļu. Savstarpēja pienākumu dalīšana mobilizē vairāk nekā vienīgi tiesību pieprasījums.²⁷ Tā izpaužas taisnīguma, vienlīdzības un brīvības principu dažādā izpratnē, pieprasījums un kolīzijas Latvijas tiesiskajā domā.

Interesanti, kā mainās principa būtība, kad to formulējot mēģina attīrīt no morāles vērtībām. Katra līmeņa principā būtu vēlams ielasīt principu raksturojošās kopējās vērtības.

Subsidiaritāte I – saskaņā ar subsidiaritātes principu jomās, kuras nav ekskluzīvas Savienības kompetencē, Savienība rīkojas tikai tad, ja dalībvalsts centieni vai reģionālie vai vietējie lēmumi nevar pietiekami labi īstenot paredzētās darbības mērķus, bet ierosinātās darbības mēroga vai seku dēļ tie ir labāk sasniedzami Savienības līmenī.²⁸

Autoresprāt, princips noteikti skatāms kopsakarā ar ESL 2. pantu: „Savienība ir dibināta, pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības. Šīs vērtības dalībvalstīm ir kopīgas sabiedrībā, kur valda pluralisms, tolerance, taisnīgums, solidaritāte un kur nav diskriminācijas, kā arī valda cilvēšu un vīriešu līdztiesība” un ES Pamattiesību hartas Preambulas daļu: „Savienība balstās uz nedalāmām, universālām vērtībām – cilvēka cieņu, brīvību, vienlīdzību un solidaritāti; tās pamatā ir demokrātijas un tiesiskuma principi. Vislielāko uzmanību Savienība pievērš indivīdam, iedibinot Savienības pilsonību un izveidojot brīvības, drošības un tiesiskuma telpu.”

Subsidiaritāte II – katrs lēmums jāpieņem pēc iespējas tuvāk tiem, uz kuriem tas attiecas.²⁹

Subsidiaritāte III jāsaprot kā atbrīvošana, brīvība, līdzdalība ar atbildības uzņemšanos, respektējot personas cieņu, uzskatot to par subjektu, **kas vienmēr ir spējīgs citiem kaut ko dot**, savstarpējībā un mijiedarbībā, solidāri sadarbojoties attīstībai; šis princips vērsts pret aizbildnieciskām sociālām sistēmām.³⁰

Tehnoloģiski attīstītās sabiedrības nedrīkst jaukt savu tehnoloģisko attīstību ar iedomātu kultūras pārkumu, bet gan tām pašām reizēm no jauna jāatklāj aizmirstie tikumi, kas tām savulaik nodrošinājuši vēsturisku uzplaukumu.

Visās kultūrās ir īpašas un daudzveidīgas ētiskas sakritības, ko cilvēces ētiskā gudrība dēvē par dabisko likumu. Šis universālais morālais likums ir stingrs pamats jebkuram kultūras, reliģiskam, politiskam dialogam.³¹

Latvijas cilvēku vērtību saturs kopumā atbilst vispārcilvēciskiem sadzīves principiem, kas izriet no Dekaloga, uz kuriem balstās arī pozitīvie likumi.

Prasība pēc iekšējas un ārējas tikumības attiecināma arī uz tādiem aspektiem kā nepieciešamība pēc **tiesu kvalitātes, likumdevēja, izpildvaras kontroles**.³²

Svarīgi, kādu saturu ieliek jēdzienā „valstiskā domāšana” – īsredzīgo (rokļaižas) vai tālredzīgo (uz pamatvērtībām balstīto). Vai dabiskā likuma saturs kļuvis galēji liberāls? Godprātība ir nemainīga vērtība, kas balstīta uz taisnīgumu un spriestspēju visos laikos.

Pieminētajā stratēģijā redzam vienu no mērķiem – laimīgs cilvēks. Vai laime ir atbildīgas rūpes par tuvākajiem un gādība vispārības interesēs? T. Džefersons uzskatīja, ka ikvienam ir neatņemamas tiesības tiekties, lai pēc iespējas vairāk cilvēku sabiedrībā būtu laimīgi. Tas prasa cilvēka rūpes un gādību gan pašam par sevi, gan arī par sev tuvajiem un visu sabiedrību. Šādā kontekstā tiesības uz tiekšanos pēc laimes ir gan cilvēktiesību pamats, gan arī cilvēka dzīves mērķis, atbildīgu cilvēku pārdomāts lēmums, cīnoties par brīvību un neatkarību un ne tikai prasot tiesības sev, bet arī uzņemoties atbildību par sabiedrības nākotni. Eiropas cilvēktiesību katalogos

dzīvības un brīvības garantijas pēcāk guva plašu atspoguļojumu un izvērsumu. Savukārt tiesības uz tiekšanos pēc laimes Eiropa neatzina. Iespējams, tādēļ eiropeiskajā tradīcijā tik nozīmīgs ir īpašums un tik maz ir bijis laimes. Arī latviskā pasaules uztverē galvenā vērtība ir savam kaktiņam, savam stūrītim zemes.³³ Vācu filozofs Vilhelms Šmids (*Vilhelm Schmid*) darbā „Laime” norāda, ka pietuvojies jauns laikmets – cits modernisms, kad strādās ar jēgu, nevis to izskaudīs. Šajā laikmetā runa būs par jaunu brīvi izraudzītu saistību pozitīvo brīvību (indivīda saistības pašam ar sevi, citiem, dabu, reliģiju, jaunu ekonomiku, lai saglabātu ekoloģiskās kopsakarības). Tad būs laimīgi cilvēki, kuriem nebūs iemeslu domāt par laimi, jo būs jātiek galā ar citiem izaicinājumiem.³⁴

Tālākais uzskaitījums: labklājīga valsts, ilgtspējīgs un veselīgs dzīvesveids, radoša, iecietīga un toleranta sabiedrība, sadarbībā radīta konkurētspēja un valsts kā ātrspējas partneris. Pēc apstiprināšanas Saeimā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija kļuvusi par valsts galveno plānošanas instrumentu ar likuma spēku. Visi tuvākas un tālākas nākotnes stratēģiskās plānošanas un attīstības dokumenti tiks veidoti saskaņā ar šīs stratēģijas noteiktajiem virzieniem un prioritātēm.³⁵ Vai šādā dokumentā nebūtu jāfiksē morāles trūkums un sašķobītas identitātes problēma? Vai var pamanīt akcentētas rūpes par cilvēku, tā cieņu citam pret citu? Vai viegli būs vienoties par sociālo risku prognozēšanu un jaunām vērtībām, izmantojot šādu bāzes dokumentu un tālāko tiesību jaunradi? Šai dokumentā jāspēj formulēt arī nacionālās identitātes idejas, uzsvērt vēsturiskās atmiņas un pamatvērtību sistēmas pēctecību, valsts prioritāro galveno pamatvērtību uzskaitījumu, akcentējot nacionālajā politikā garīgās vērtības (piemēram, latviskās, ģimeniskās, kristīgās vērtības). Mistiskā transformācijas fāze. Ja reiz krīzes loģika ir transformācija, tad kurā virzienā? Godaprāta, kultūras, cilvēku nepieciešamību apmierināšanas virzienā? Vai, kā raksta R. Ķilis, „... būtiski spēt vienoties par tādiem risinājumiem, kas, iespējams, nav izdevīgi mums katram konkrēti un pašlaik, bet kas var sniegt kopīgu labumu”³⁶. Taču var arī nesniegt. Vai pārmērīga liberālisma pārspēks nav sagrāvis kārtību, ka Saeimai un valdībai jābūt instrumentiem sabiedrības rokās? Pasludinātā izvirzīšanās par līderi pieaugušo izglītībā ir demogrāfijas diktēta realitāte, tāpēc ir slavējami, ka plānošanas dokumentā ir akcentēta attieksmes maiņa pret izglītību un vienlīdzīga pieeja resursiem. Ko darīt ar mūsdienu studentu attieksmi? Jaunā paaudze atbildībai ir pienācīgi jāsatgavo, mācot radītāju–ražotāju kultūru. Tas vienlaikus palīdzētu novērst saimnieciski morālo pagrimumu un mazinātu politiskās varas bezatbildību.

Quid sunt leges sine moribus, quid sunt mores sine fide? Kas ir likumi bez tikumiem, kas ir tikumi bez ticības? Šā brīža krīzes situācija iestrēgusi starp divām filozofijām – dzīvības un nāves filozofiju. Kurai dosim priekšroku? Pārbaudes tests – sirdsapziņas mēraukla.

Kopsavilkums

Tiesību efektivitātes nodrošināšana saistībā ar tiesību palīgavotiem un palīgliczekļiem vērtību aspektā šobrīd izpaužas dažādi.

- ♦ Ar subjektīvo tiesību realizāciju, kad tiek sakārtota izpratne par objektīvo tiesību sistēmu, vienlaikus uzlabojot judikatūras tendences un kopainu.
- ♦ Palīgavotpalīgu/līdzekļu mijiedarbībā. Atsevišķu palīgavotos pausto ideju kritikā:
  - pretrunīgi vērtējamā judikatūrā, kura savukārt varētu veicināt tiesiskās debātes doktrīnā vai atsevišķu domu veidā;
  - atsevišķo domu mijiedarbībā ar citiem palīgavotiem.

- ◆ Tiesiskajā telpā vērojama juridiski etnocentriskā fenomena izpausme:
  - aktualizējas varas dališanas izkropļojumi;
  - nelietderīgi resursu tēriņi;
  - budžets kā tiesu varas neatkarības apdraudējums.
- ◆ Attīstot tiesisko apziņu kā svarīgāko no tiesību efektivitātes noteikšanas kritērijiem, kas veido tiesību saturu, svarīgi akcentēt morālo un kultūras vērtību nozīmi neatrauti no cilvēka dabas. Nekautrēties izvērtēt konservatīvās vērtības arvien no jauna. Līdz ar to pieaug juridiskās izglītības un juridiskās preses loma un atbildība.

Conscientia mille testes. Sirdsapziņa ir tūkstoš liecinieku vērta.

Šā brīža grūtību pretspēks sakņojas morālē, subsidiaritātē un solidaritātē, kas saistītas ar cilvēka cieņu. Patiesi efektīvas tiesības var būt tad, kad ikviens lēmuma pieņēmējs kā humāni un kulturāli domājošs cilvēks ar stipru morāli un dziļu nacionālo apziņu un atbildību pieņems lēmumus, paturot prātā prof. J. Endzelīna savulaik teikto: „Varenajiem nelieksimies, zemākajiem neliegsimies!”

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. Pāvesta Benedikta enciklika, Pontifikālā padome taisnīgumam un mieram, Baznīcas sociālās mācības kopsavilkums, 451–487. lpp. Caritas in veritate. Rīga: KALA Raksti, 2009, 63. lpp.
2. *Langenbuhere, K.* Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Metodoloģisks pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu vācu civiltiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 180.–181. lpp.
3. *Larenz, K., Canaris, C. W.* Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3. Aufl. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1995, S. 114.
4. *Litvins, G.* Administratīvo tiesu efektivitāte Latvijā un Lietuvā. *Jurista vārds*, Nr. 20 (573), 2009, 19. maijs.
5. *Osipova, S.* Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 125. lpp.
6. Jānis Pāvils II. Vēstījums 2003. gada Vispasaules miera dienā, 5 AAS95 (2003), 343.
7. *Peczenik, A.* On Law and Reason. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers, 1989, p. 41.
8. *Šmids, V. Laime.* Viss, kas jums par laimi jāzina, un kāpēc tā dzīvē nav vissvarīgākais. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 63.–64. lpp.
9. *Рулан, Н.* Юридическая антропология. Москва: Норма, 2000, с. 262.

Uzziņu literatūra

1. *Braiants, Dž. H.* Pasaule uz pārmaiņu sliekšņa. Lekcija (nolasīta 2010. gada 8. februārī LU Lielajā aulā Valsts prezidenta V. Zatlera rīkotā lekciju ciklā „Pasaules lideru lasījumi”). Pieejams: <http://www.lu.lv/zinas/t/1354/>.
2. Krustiņa V. un Antoneviča M. intervija ar Romānu Apsīti. Ar cilvēktiesībām nevaļag pārsālit. *Latvijas Avīze*, 2011, 18. marts, 5. lpp.
3. Aizmirstās tiesības cilvēktiesību kanonā. *Jurista vārds*, Nr. 6(601), 2010, 9. februāris.

Normatīvie tiesību akti

1. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis.* C 306, 50. sēj., 2007. gada 17. decembrī. Pieejams: eur-lex.europa.eu/JoHtml.do?uri [sk. 03.02.2010.].
2. Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, 86. lpp. Pieejams: <http://nvo.ise-lv.eu/upload/latvija2030.saeima.pdf>.

Judikatūra un tiesu prakse

1. Spriedums lietā Nr. 2009-43-01 „Par likuma „Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam” 2. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un 3. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.

2. Spriedums lietā Nr. 2009-76-01 pēc Ulda Mugareviča konstitucionālās sūdzības „Par likuma „Par izdienes pensijām Iekšlietu ministrijas sistēmas darbiniekiem ar speciālajām dienesta pakāpēm” pārejas noteikumu 20. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
3. Spriedums lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 17. punkta (2008. gada 14. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam” un lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 20. punkta otrā teikuma (2009. gada 16. jūnija redakcijā), un 20. punkta trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
4. Spriedums lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 20. punkta otrā teikuma (2009. gada 16. jūnija redakcijā), un 20. punkta trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
5. Lēmums lietā Nr. 2010-06-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2010_06.htm.
6. Spriedums lietā Nr. 2010-06-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010-06-01.htm [sk. 28.11.2010.].
7. Spriedums lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 20. punkta otrā teikuma (2009. gada 16. jūnija redakcijā), un 20. punkta trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
8. Lēmums lietā Nr. 2010-06-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2010_06.htm.
9. Spriedums lietā Nr. 2010-06-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010-06-01.htm [sk. 28.11.2010.].
10. Tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas par spriedumu lietā Nr. 2008-03-03. Tāpat ir jāņem vērā, ka Aizsargjoslu likumā ir ietvertas tikai minimālās virszemes ūdensobjektu aizsardzības prasības – vietējā pašvaldība ir tiesīga noteikt arī augstāku (labāku) attiecīgā objekta aizsardzības pakāpi, nekā to paredz Aizsargjoslu likums vai citas vides (ekoloģisko) tiesību normas. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka konkrētās darbības veicējam ir pienākums sasniegt pēc iespējas augstāku attiecīgā vides objekta aizsardzības pakāpi, kā arī iespēju robežās uzlabot vides situāciju (sk. Satversmes tiesas 2007. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-12-03 21. punktu). Tiesības vides jomā izlemt citādi nozīmē tādu rīcību, kas vislabākajā veidā saskaņot dabas vērtību saglabāšanas un attīstības intereses (sk. Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 secinājumu daļas 5.4. punktu). Līdz ar to citādāka rīcība, nekā paredzēta normatīvajos aktos vides (ekoloģisko) tiesību jomā, vienmēr nozīmēs vides aizsardzības pakāpes palielināšanu (uzlabošanu), bet nekad tās pasliktināšanu vai aizsardzības līmeņa pazemināšanu. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
11. 2008. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2008-05-03. Grām.: Latvijas Satversmes tiesas spriedumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 181.–204. lpp.
12. Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 „Limbažu pilsētas teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanas un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv/lietasetas.
13. Spriedumā lietā Nr. 2008-05-03 norādīts, ka Satversmes 105. pants cīstarp noteic, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu un īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Lieta tika ierosināta pēc SIA *Nygaard International* pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja vēlējās Lažas pagastā paplašināt ar cūku audzēšanu saistītu komercdarbību, taču to liedzot Lažas pagasta teritorijas plānojuma normas (apstrīdētās normas), kas noteic, ka netiek atļauta lopkopības fermu paplašināšana un/vai jaunu lopkopības fermu būvniecība, kā arī nosaka maksimāli pieļaujamo mājdzīvnieku skaitu uz konkrētā apbūves gabala platību: uz 20 cnt cūku kopējās dzīvmasas – 1 ha. Satversmes tiesa secināja: lai gan pašvaldībai bija tiesības paredzēt šādus ierobežojumus un apstrīdētajās normās paredzētajam ierobežojumam ir legīti mērķis, proti, citu cilvēku tiesību aizsardzība, pašvaldība nav izraudzījusi saudzējošāko līdzekli legītimā mērķa sasniegšanai. Lažas pagasta padome nav vērtējusi, vai pastāv tāds līdzeklis, kas pieteikuma iesniedzējas tiesības uz īpašumu ierobežotu mazāk nekā apstrīdētās normas. No Lažas pagasta padomes atbildēm var secināt, ka tā ir pārliecināta par vides stāvokļa pasliktināšanos gadījumā, ja apstrīdētajā normā būtu noteikta citāda cūku kopējā dzīvmasa uz vienu hektāru, kā arī, ja netiktu aizliegta fermu paplašināšana. Satversmes tiesa norādīja: lai noteiktu potenciālo piesārņojumu, kas varētu rasties no lielākas cūku dzīvmasas uz konkrētu apbūves gabala platību un fermu paplašināšanas, ir nepieciešamas specifiskas zināšanas un aprēķini. Tikai pēc zinātniski pamatotas izpētes Lažas pagasta padome varētu apgalvot, ka nepastāv tāds līdzeklis, kas mazāk ierobežotu pieteikuma iesniedzējas īpašuma tiesības. Taču pašvaldība savu viedokli nav argumentējusi ar konkrētiem zinātniski pamatotiem aprēķiniem vai pētījumiem. Kamēr šāda izpēte nav veikta, nevar atzīt, ka apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums ir pieteikuma iesniedzējas tiesības vismazāk

- ierobežojošais līdzeklis, kas piemērots leģitimā mērķa sasniegšanai. Līdz ar to tiesa atzina apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 105. pantam.
14. Spriedums lietā Nr. 2009-09-03 „Par Rīgas dome 2005. gada 20. decembra saistošo noteikumu Nr. 34 „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” grafiskās daļas, kas noteic Zemesgabala Kanāla ielā b/n (kadastra numurs 0100 128 2003) atrašanos apstādījumu un dabas teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 6. punktam”, kurā norādīts, ka Satversmes tiesa atzīst, ka visu lietas faktiskos apstākļu individuālam izvērtējumam attiecībā uz konkrētas teritorijas applūdma iespējamību vēl lielāka nozīme piešķirama tajos gadījumos, kad vietējā pašvaldība argumentu par kādas teritorijas applūstamību izmanto, ierobežojot personas pamattiesības, piemēram, pilnībā liedzot īstenot kādu saimniecisko darbību. Šādu individualizētu izvērtējumu attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību ierobežojumu Rīgas dome nav veikusi. Svarīgs ir arī sprieduma 17.2. punktā vērtētais par to, vai Noteikums Nr. 597 noteiktās trokšņa pārvaldības tiesiskais regulējums varēja kalpot par pamatojumu Zemesgabala izmantošanas grozīšanai, ka normatīvie tiesību akti troksni definē kā vienu no piesārņojuma veidiem. Proti, likuma „Par piesārņojumu” 1. panta 16. punkts noteic, ka vides troksnis ir nevēlams vai kaitīgs cilvēka darbības radīts āra troksnis, piemēram, troksnis, ko rada transportlīdzekļi, ceļu satiksme, dzelzceļa satiksme, gaisa satiksme, troksnis, kas rodas rūpnieciskās darbības zonās, kā arī troksnis, ko rada likuma 1. pielikumā minētās piesārņojošās darbības (iekārtas). Mūsdienās troksnis ir atzīts par nozīmīgu cilvēka dzīves kvalitāti un veselību ietekmējošu faktoru (sk.: Vides Zinātne, Māra Kļaviņa redakcijā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 297.–301. lpp.). Savukārt tiesiskais regulējums, kas attiecas uz trokšņa kā piesārņojuma ierobežošanu vai mazināšanu, pamatā pilda cilvēka veselības aizsardzības funkciju. Arī Rīgas attīstības programmā 2006.–2012. gadam un Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģijā līdz 2025. gadam norādīts, ka troksnis ir nozīmīgs vides kvalitāti ietekmējošs piesārņojums un pēc iespējas ir novēršama vai mazināma tā nelabvēlīgā iedarbība uz pilsētas iedzīvotāju veselību (sk. Rīgas attīstības programmas 2006.–2012. gadam 1.7.2. punktu un Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģijas līdz 2025. gadam 14.11. uzdevumu. Pieejams: http://www.rdpad.lv/rpap/rpap_ar_grozijumiem/). Satversmes tiesa šajā spriedumā ir secinājusi, ka teritorijas plānojums grozīts bez pietiekama pamatojuma. Rīgas dome papildus šā sprieduma 17. punktā minētajiem nav norādījusi nekādus citus apsvērumus, kurus tiesa varētu atzīt par pamatu Zemesgabalam noteiktās plānotās (atļautās) izmantošanas grozīšanai. Tātad plānotās (atļautās) izmantošanas grozīšana neatbilst arī Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 6. punktā ietvertajam pēctecības un nepārtrauktības principam. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
  15. K. Krūmas atsevišķās domas par spriedumu lietā Nr. 2008-03-03 „Par Rīgas dome 2006. gada 19. decembra saistošo noteikumu Nr. 67 „Teritorijas Maskavas ielā bez numura (kadastra Nr. 01000780413) un Maskavas ielā bez numura (kadastra Nr. 01000781004) izmantošanas un apbūves noteikumi” atbilstību Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 1. punktam, Aizsargjoslu likuma 37. panta pirmās daļas 4. punktam un Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”, kurā citastarp uzsvērts, ka Satversmes tiesa ir atzinusi arī to, ka valstij ir pienākums sasniegt pēc iespējas augstāku vides aizsardzības pakāpi un pienākums nepārtraukti uzlabot situāciju vides aizsardzības jomā (sk. Satversmes tiesas 2007. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-12-03 21. punktu). Tas citastarp ietver arī pienākumu nepadarīt procesuālo regulējumu mazāk efektīvu vides tiesību aizsardzības aspektā, kā arī nepazemināt tiesu praksē nostiprināto izvērtēšanas standartu. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
  16. Spriedums lietā „Par Rucavas novada dome 2009. gada 3. novembra saistošo noteikumu Nr. 27 „Par Rucavas novada teritorijas plānojumam” daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu Dunikas pagasta teritorijā un 2009. gada 17. decembra saistošo noteikumu Nr. 41 „Detālplānojums nekustamajam īpašumam „Šuķi” (kad. Nr. 6452 012 0156, kad. Nr. 6452 011 0012), „Skrandas” (kad. Nr. 6452 012 0007)” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. un 115. pantam”, sk. 7.–11. secinājumu, piem., „Dabiskajai videi piemīt estētiska un garīga vērtība, kas nosaka cilvēka dzīves kvalitāti un personas labklājības nemateriālo aspektu (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 9. punktu). Pārmaiņas, ko vidē rada VES, var ietekmēt šo labklājības aspektu. Teritorijas plānošanas procesā personas intereses pēc iespējas saglabāt dabisko vidi ir jāņem vērā kā vienas no šajā procesā izvērtējamām un līdzsvarojamām interesēm. Tomēr Satversmes 115. pants tām paredz mazāku aizsardzības apjomu nekā Satversmes 105. pants. Līdz ar to šajā aspektā izvērtējama apstrīdēto aktu atbilstība Satversmes 105. pantam.” Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.

Avoti internetā

1. Sākot izskatīt pensiju ieturēšanas lietu, Satversmes priekšsēdētāju Gunāru Kūtri uzmanīgu darījis finanšu ministra Einara Repšes (JL) paziņojums, ka viņam neesot neviena argumenta, kāpēc tiesa politiķu pieņemto lēmumu atzītu par neatbilstošu Satversmei.

2. To viņš atzina intervijā Latvijas Televīzijas raidījumam „100. pants”. Savukārt pēc Satversmes tiesas pieņemtā sprieduma Valsts kancelejas direktore Gunta Veismane atzinusi, ka visi ministri jau toreiz apzinājās, ka viņu pieņemtais lēmums neatbilst konstitūcijai, bet gan tā ir politiska vienošanās. Pieejams: „Apollo”, *redakcija@apollo.lv* [sk. 27.01.2010.]. Kūtris G.: politiķi zināja, ka pārkāpj Satversmi [sk. 28.01.2010.]. „Tas nozīmē, ka kādreiz ignorē to, kas ierakstīts pamatlikumā”, secināja Kūtris, piebilstot, ka toreiz ministriem ekonomiskais mērķis bija svarīgāks. Pieejams: „Apollo”, *redakcija@apollo.lv* [sk. 27.01.2010.].
3. 2009. gada 22. oktobrī Saeima pretēji parlamenta Juridiskajā komisijā lemtajam noraidīja Vīganta kandidatūru AT tiesneša amatam. Iepriekš izskanējis, ka iespējams iemesls ir tas, ka Vīgants bija viens no tiesnešiem, kurš pieņēma lēmumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu Ventpils mēram Aivaram Lembergam, taču oficiāli Saeimas deputāti sava balsojuma iemeslus neatklāj. Administratīvo lietu departamentā strādā kāda apgabaltiesas tiesnese, kura arī amatā iecelta uz laiku, un līdzīgi gadījumi tiesā ir bijuši arī iepriekš. Vīgants amatā AT iecelts ar Bičkoviča rīkojumu saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 79. panta 2. daļu, kas noteic, ka vakantajā tiesneša vietā AT uz laiku var pieņemt darbā apgabaltiesas tiesnesi. Precīzs pagaidu pilnvaru laiks šajā likuma panta daļā nav noteikts, taču minētā likuma 79. panta 1. daļa attiecībā uz senatora pienākumu pildīšanas uzticēšanu uz laiku noteic, ka pagaidu darba termiņš nevar pārsniegt divus gadus. Pēc analogijas šis termiņš varētu būt attiecināms arī uz Vīganta kā pagaidu tiesneša darba laiku AT. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija pērn arī atzina M. Vīganta piemērotību AT tiesneša amatam (sk.: *LETA*, 26. janvāris 2010 [sk. 27.01.2010.]).
4. Uzruna ST kongresa par dabiskajiem morāles likumiem dalībniekiem, 2007. gada 12. februāris, arī Enciklika *Centesimus Annus* 48, 852.–854. lpp. Pieejams: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus_en.html [sk. 03.02.2010.].

Atsauces

- ¹ *Osipova, S.* Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 124. lpp.
- ² *Larenz, K., Canaris, C. W.* Methodenlere der Rechtswissenschaft. 3. Aufl. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1995, S. 114.
- ³ *Langenbuhere, K.* Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Metodoloģisks pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu vācu civiltiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 180.–181. lpp.
- ⁴ *Braints, Dž. H.* Pasaule uz pārmaiņu sliekšņa. Lekcija (nolasīta 2010. gada 8. februārī LU Lielajā aula Valsts prezidenta V. Zatlera rīkotā lekciju ciklā „Pasaules līderu lasījumi”). Pieejams: <http://www.lu.lv/zinas/t/1354/>.
- ⁵ *Osipova, S.* Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 125. lpp.
- ⁶ Spriedums lietā Nr. 2009-43-01 „Par likuma „Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam” 2. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un 3. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
- ⁷ Sākot izskatīt pensiju ieturēšanas lietu, Satversmes priekšsēdētāju Gunāru Kūtri uzmanīgu darījis finanšu ministra Einara Repšes (JL) paziņojums, ka viņam neesot neviena argumenta, kāpēc tiesa politiķu pieņemto lēmumu atzitu par neatbilstošu Satversmei. To viņš atzina intervijā Latvijas Televīzijas raidījumam „100. pants”. Savukārt pēc Satversmes tiesas pieņemtā sprieduma Valsts kancelejas direktore Gunta Veismane atzinusi, ka visi ministri jau toreiz apzinājās, ka viņu pieņemtais lēmums neatbilst konstitūcijai, bet gan tā ir politiska vienošanās. Pieejams: „Apollo”, *redakcija@apollo.lv* [sk. 27.01.2010.]. Kūtris G.: politiķi zināja, ka pārkāpj Satversmi [sk. 28.01.2010.].
- ⁸ Turpat. „Tas nozīmē, ka kādreiz ignorē to, kas ierakstīts pamatlikumā”, secināja Kūtris, piebilstot, ka toreiz ministriem ekonomiskais mērķis bija svarīgāks. Pieejams: „Apollo”, *redakcija@apollo.lv* [sk. 27.01.2010.]. Kūtris G.: politiķi zināja, ka pārkāpj Satversmi [sk. 28.01.2010.].
- ⁹ Piem., lietā Nr. 2009-76-01 pēc Ulda Mugareviča konstitucionālās sūdzības „Par likuma „Par izdienas pensijām Iekšlietu ministrijas sistēmas darbiniekiem ar speciālajām dienesta pakāpēm” pārejas noteikumu 20. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
- ¹⁰ Piem., lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 17. punkta (2008. gada 14. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam” un lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 20. punkta otrā teikuma (2009. gada 16. jūnija redakcijā), un 20. punkta trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
- ¹¹ Lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 20. punkta otrā teikuma (2009. gada 16. jūnija redakcijā), un 20. punkta trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam”. Pieejams: satv.tiesa.gov.lv.
- ¹² Sk. lietā Nr. 2010-06-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2010_06.htm [sk. 28.11.2010.].

- ¹³ 2009. gada 22. oktobrī Saeima pretēji parlamenta Juridiskajā komisijā lemtajam noraidīja Vīganta kandidatūru AT tiesneša amatam. Iepriekš izskanējis, ka iespējamais iemesls ir tas, ka Vīgants bija viens no tiesnešiem, kurš pieņēma lēmumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu Ventspils mēram Aivaram Lembergam, taču oficiāli Saeimas deputāti sava balsojuma iemeslus neatklāj. Administratīvo lietu departamentā strādā kāda apgabaltiesas tiesnese, kura arī amatā iecelta uz laiku, un līdzīgi gadījumi tiesā ir bijuši arī iepriekš. Vīgants amatā AT iecelts ar Bičkoviča rīkojumu saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 79. panta 2. daļu, kas noteic, ka vakantajā tiesneša vietā AT uz laiku var pieņemt darbā apgabaltiesas tiesnesi. Precīzs pagaidu pilnvaru laiks šajā likuma panta daļā nav noteikts, taču minētā likuma 79. panta 1. daļa attiecībā uz senatora pienākumu pildīšanas uzticēšanu uz laiku noteic, ka pagaidu darba termiņš nevar pārsniegt divus gadus. Pēc analogijas šis termiņš varētu būt attiecināms arī uz Vīganta kā pagaidu tiesneša darba laiku AT. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija pērn arī atzina M. Vīganta piemērotību AT tiesneša amatam (sk.: *LETA*, 26. janvāris 2010 [sk. 27.01.2010.]).
- ¹⁴ Sk. plašāk *Osipova*, S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 54. lpp., ISBN 978-9984-790-83-1, „Dirkema sociālās solidaritātes izkropļojums, kas raksturīgs križu, pārmaiņu posmiem, mainoties vērtībām un sociālai organizācijai, kad nevar izmantot iepriekšējos problēmu normatīvos risinājumus.”
- ¹⁵ *Peczenik*, A. On Law and Reason. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers, 1989, p. 41.
- ¹⁶ Sk., piem., tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas par spriedumu lietā Nr. 2008-03-03. Tāpat ir jāņem vērā, ka Aizsargjoslu likumā ir ietvertas tikai minimālās virszemes ūdensobjektu aizsardzības prasības – vietējā pašvaldība ir tiesīga noteikt arī augstāku (labāku) attiecīgā objekta aizsardzības pakāpi, nekā to paredz Aizsargjoslu likums vai citas vides (ekoloģisko) tiesību normas. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka konkrētās darbības veicējam ir pienākums sasniegt pēc iespējas augstāku attiecīgā vides objekta aizsardzības pakāpi, kā arī iespēju robežās uzlabot esošo vides situāciju (sk. Satversmes tiesas 2007. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-12-03 21. punktu). Tiesības vides jomā izlemēt citādi nozīmē tādu rīcību, kas vislabākajā veidā saskaņotu dabas vērtību saglabāšanas un attīstības intereses (sk. Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 secinājumu daļas 5.4. punktu). Līdz ar to citādāka rīcība, nekā paredzēta normatīvajos aktos vides (ekoloģisko) tiesību jomā, vienmēr nozīmēs vides aizsardzības pakāpes palielināšanu (uzlabošanu), bet nekad tās pasliktināšanu vai aizsardzības līmeņa pazemināšanu. Pieejams: satv.tiesas.gov.lv.
- ¹⁷ 2008. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2008-05-03. Grām.: Latvijas Satversmes tiesas spriedumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 181.–204. lpp.
- ¹⁸ Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 „Limbažu pilsētas teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanai un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.
- ¹⁹ Lieta Satversmes tiesā ierosināta pēc O. K. konstitucionālās sūdzības. Iesniedzējs norādīja, ka 2004. gadā viņš iegādājās nekustamo īpašumu – zemes gabalu – Limbažos, lai izmantotu to komerc-apbūvei. Pirms tam Limbažu pilsētas dome bija atteikusies no pirkuma tiesībām uz šo nekustamo īpašumu. Savukārt 2006. gadā dome pieņēma saistošos noteikumus, kuros minētais zemes gabals tika iekļauts dabas pamatnes un parku teritorijā, tātad tajā tiek liegta apbūve. Savu lēmumu dome motivēja ar faktu, ka zemes gabals ir paredzēts masu pasākumu organizēšanai un ir vienīgā vieta, kurā pilsētas un tuvējo pagastu bērniem ir iespēja apmeklēt atpūtas pasākumus – izbraukama karuseļus, cirka izrādes un citus masu pasākumus kā ikdienā, tā arī svētkos. Satversmes tiesa secināja, ka brīdī, kad O. K. iegādājās pieteikumā minēto nekustamo īpašumu, bija spēkā Limbažu pilsētas 1985. gada ģenerālplāns un šai teritorijai bija paredzēts apbūves aizliegums. Šis aizliegums 2006. gada noteikumos tika saglabāts, nevis noteikts no jauna.
- ²⁰ Spriedumā lietā Nr. 2008-05-03 norādīts, ka Satversmes 105. pants citastarp noteic, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu un īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Lieta tika ierosināta pēc SIA *Nygaard International* pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja vēlējas Lažas pagastā paplašināt ar cūku audzēšanu saistītu komercdarbību, taču to liedzot Lažas pagasta teritorijas plānojuma normas (apstrīdētās normas), kas noteic, ka netiek atļauta lopkopības fermu paplašināšana un/vai jaunu lopkopības fermu būvniecība, kā arī nosaka maksimāli pieļaujamo mājdzīvnieku skaitu uz konkrētā apbūves gabala platību: uz 20 cnt cūku kopājās dzīvmasas – 1 ha. Satversmes tiesa secināja: lai gan pašvaldībai bija tiesības paredzēt šādus ierobežojumus un apstrīdētajās normās paredzētajam ierobežojumam ir legītims mērķis, proti, citu cilvēku tiesību aizsardzība, pašvaldība nav izraudzījusies saudzējošāko līdzekli legītimā mērķa sasniegšanai. Lažas pagasta padome nav vērtējusi, vai pastāv tāds līdzeklis, kas pieteikuma iesniedzējas tiesības uz īpašumu ierobežotu mazāk nekā apstrīdētās

normas. No Lažas pagasta padomes atbildēm var secināt, ka tā ir pārliecināta par vides stāvokļa pasliktināšanos gadījumā, ja apstrīdētajā normā būtu noteikta citāda cūku kopējā dzīvmasa uz vienu hektāru, kā arī, ja netiktu aizliegta fermu paplašināšana. Satversmes tiesa norādīja: lai noteiktu potenciālo piesārņojumu, kas varētu rasties no lielākas cūku dzīvmasas uz konkrētu apbūves gabala platību un fermu paplašināšanas, ir nepieciešamas specifiskas zināšanas un aprēķini. Tikai pēc zinātniski pamatotas izpētes Lažas pagasta padome varētu apgalvot, ka nepastāv tāds līdzeklis, kas mazāk ierobežotu pieteikuma iesniedzējas īpašuma tiesības. Taču pašvaldība savu viedokli nav argumentējusi ar konkrētiem zinātniski pamatotiem aprēķiniem vai pētījumiem. Kamēr šāda izpēte nav veikta, nevar atzīt, ka apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums ir pieteikuma iesniedzējas tiesības vismazāk ierobežojošais līdzeklis, kas piemērots leģitimā mērķa sasniegšanai. Līdz ar to tiesa atzina apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 105. pantam.

²¹ Salīdzinājumam sk.: 2009. gada spriedumu lietā Nr. 2009-09-03 „Par Rīgas domes 2005. gada 20. decembra saistošo noteikumu Nr. 34 „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” grafiskās daļas, kas noteic zemesgabala Kanāla ielā b/n (kadastra numurs 0100 128 2003) atrašanos apstādījumam un dabas teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 6. punktam”, kurā norādīts, ka Satversmes tiesa atzīst, ka visu lietas faktisko apstākļu individuālam izvērtējumam attiecībā uz konkrētas teritorijas applūdamā iespējamību vēl lielāka nozīme piešķirama tajos gadījumos, kad vietējā pašvaldība argumentu par kādas teritorijas applūstamību izmanto, ierobežojot personas pamattiesības, piemēram, pilnībā liedzot īstenot kādu saimniecisko darbību. Šādu individualizētu izvērtējumu attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību ierobežojumu Rīgas dome nav veikusi. Svarīgs ir arī sprieduma 17.2. punktā vērtētais par to, vai Noteikumos Nr. 597 noteiktais trokšņa pārvaldības tiesiskais regulējums varēja kalpot par pamatojumu Zemesgabala izmantošanas grozīšanai, ka normatīvie tiesību akti troksni definē kā vienu no piesārņojuma veidiem. Proti, likuma „Par piesārņojumu” 1. panta 16. punkts noteic, ka vides troksnis ir nevēlams vai kaitīgs cilvēka darbības radīts āra troksnis, piemēram, troksnis, ko rada transportlīdzekļi, ceļu satiksme, dzelzceļa satiksme, gaisa satiksme, troksnis, kas rodas rūpnieciskās darbības zonās, kā arī troksnis, ko rada likuma 1. pielikumā minētās piesārņojošās darbības (iekārtas). Mūsdienās troksnis ir atzīts par nozīmīgu cilvēka dzīves kvalitāti un veselību ietekmējošu faktoru (sk.: Vides Zinātne, Māra Kļaviņa redakcijā. LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 297.–301. lpp.). Savukārt tiesiskais regulējums, kas attiecas uz trokšņa kā piesārņojuma ierobežošanu vai mazināšanu, pamatā pilda cilvēka veselības aizsardzības funkciju. Arī Rīgas attīstības programmā 2006.–2012. gadam un Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģijā līdz 2025. gadam norādīts, ka troksnis ir nozīmīgs vides kvalitāti ietekmējošs piesārņojums un pēc iespējas ir novēršama vai mazināma tā nelabvēlīgā iedarbība uz pilsētas iedzīvotāju veselību (sk. Rīgas attīstības programmas 2006.–2012. gadam 1.7.2. punktu un Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģijas līdz 2025. gadam 14.11. uzdevumu. Pieejams: http://www.rdpad.lv/rpap/rpap_ar_grozījumiem/). Satversmes tiesa šajā spriedumā ir secinājusi, ka teritorijas plānojums grozīts bez pietiekama pamatojuma. Rīgas dome papildus šā sprieduma 17. punktā minētajiem nav norādījusi nekādus citus apsvērumus, kurus tiesa varētu atzīt par pamatu Zemesgabalam noteiktās plānotās (atļautās) izmantošanas grozīšanai. Tātad plānotās (atļautās) izmantošanas grozīšana neatbilst arī Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 6. punktā ietvertajam pēctecības un nepārtrauktības principam.

Sk. arī K. Krūmas atsevišķās domas par spriedumu lietā Nr. 2008-03-03 „Par Rīgas domes 2006. gada 19. decembra saistošo noteikumu Nr. 67 „Teritorijas Maskavas ielā bez numura (kadastra Nr. 01000780413) un Maskavas ielā bez numura (kadastra Nr. 01000781004) izmantošanas un apbūves noteikumi” atbilstību Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 1. punktam, Aizsargjoslu likuma 37. panta pirmās daļas 4. punktam un Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”, kurā citastarp uzsvērts, ka Satversmes tiesa ir atzinusi arī to, ka valstij ir pienākums sasniegt pēc iespējas augstāku vides aizsardzības pakāpi un pienākums nepārtraukti uzlabot situāciju vides aizsardzības jomā (sk. Satversmes tiesas 2007. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-12-03 21. punktu). Tas citastarp ietver arī pienākumu nepadarīt procesuālo regulējumu mazāk efektīvu vides tiesību aizsardzības aspektā, kā arī nepazemināt tiesu praksi nostiprināto izvērtēšanas standartu. Pieejams: [satv.tiesas.gov.lv](http://www.satv.tiesas.gov.lv).

²² Spriedums lietā „Par Rucavas novada domes 2009. gada 3. novembra saistošo noteikumu Nr. 27 „Par Rucavas novada teritorijas plānojumiem” daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu Dunikas pagasta teritorijā un 2009. gada 17. decembra saistošo noteikumu Nr. 41 „Detālplānojums nekustamajam īpašumam „Šuķi” (kad. Nr. 6452 012 0156, kad. Nr. 6452 011 0012), „Skrandas” (kad. Nr. 6452 012 0007)” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. un 115. pantam”, sk. 7.–11. secinājumu, piem., „Dabiskajai videi piemīt estētiska un garīga vērtība, kas nosaka cilvēka dzīves kvalitāti un personas labklājības nemateriālo aspektu (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 9. punktu). Pārmaiņas, ko vidē rada VES, var ietekmēt šo labklājības aspektu. Teritorijas plānošanas procesā personas intereses pēc iespējas saglabāt dabisko vidi ir jāņem vērā kā vienas no šajā procesā

- izvērtējamām un līdzsvarojamām interesēm. Tomēr Satversmes 115. pants tām paredz mazāku aizsardzības apjomu nekā Satversmes 105. pants. Līdz ar to šajā aspektā izvērtējama apstrīdēto aktu atbilstība Satversmes 105. pantam.” Pieejams: satv.tiesas.gov.lv.
- ²³ Рулан, Н. Юридическая антропология. Москва: Норма, 2000 с. 262. Arī Levi Strauss (Le regard éloigné, Paris 1983, p. 92), analizējot tādu vērtību kā dabiska ģimene, sacījis: „Kad sabiedrība zaudē kultūru, ģimene sociālā nozīmē kļūst par dabas prasību emanāciju, ar kuru vajag rēķināties, pretējā gadījumā nebūs iespējama sabiedrības un cilvēces pastāvēšana. Kā mācīja Bēkons, dabu uzvarēt var tikai, pakļaujoties tās likumiem. Tādēļ sabiedrībai nākas atzīt ģimeni. Cilvēks izskaidro un veido dabisko vidi caur kultūru, ko savukārt nosaka atbildīga brīvības lietošana, ievērojot morālā likuma prasības.
- ²⁴ Pontifikālā padome taisnīgumam un mieram, Baznīcas sociālās mācības kopsavilkums, 451.–487. lpp.; Caritas in veritate, Pāvesta Benedikta enciklika. Rīga: KALA Raksti, 2009, 63. lpp.
- ²⁵ Рулан, Н. Юридическая антропология. Москва: Норма, 2000, с. 20. Ž. Puarjē viedoklis. Analizējot Ž. Puarjē viedokli, Rulāns atzīmē, ka juridisko entnocentrismu veidojošās pazīmes nosaka romiešu tiesību piemērošana caur rakstīto saprātu. Tā izpausme ir Napoleona kodeksi, kuri 18. gs. piedzīvo gan romiešu, gan racionālistu ideju ietekmi. Dekarta tipa loģika neder tādai juridiskai kultūrai, kura balstās uz citu vērtību sistēmu.
- ²⁶ Jānis Pāvils II. Vēstījums 2003. gada Vispasaules miera dienā. 2003, 343. lpp.
- ²⁷ Caritas in veritate, Pāvesta Benedikta enciklika. Rīga: KALA Raksti, 2009, 56. lpp., sal. sk. arī Krustiņa V. un Antoneviča M. interviju ar Romānu Apsīti. Ar cilvēktiesībām nevajag pārsāļit. *Latvijas Avīze*, 2011, 18. marts, 5. lpp.
- ²⁸ ESL 5. panta pirmā un trešā daļa, protokols par subsidiaritātes principa piemērošanu. Lisabonas līgums atceļ EKL 5. pantu un iekļauj subsidiaritātes principu Līguma par Eiropas Savienību 5. pantā, saglabājot atcēlta panta nosacījumus un pievienojot nepārprotamu atsauci uz subsidiaritātes principa reģionālo un vietējo dimensiju. Turklāt Lisabonas līgums aizstāj 1997. gada protokolu par subsidiaritātes un proporcionālītātes principu piemērošanu ar jaunu tāda paša nosaukuma protokolu, kura nozīmīgākais jauninājums skar dalībvalstu parlamentu jauno lomu subsidiaritātes principu ievērošanas kontrolē. 1. Subsidiaritātes principa vispārējais mērķis un loma ir garantēt zināmu neatkarību zemākstāvošai iestādei attiecībā ar augstākstāvošu iestādi, proti, pašvaldībai attiecībā ar centrālo iestādi. Tādējādi ir paredzēts pilnvaru sadalījums starp vairākiem varas līmeņiem – princips, kas ir federālo valstu institucionālais pamats. 2. Piemērojot to Kopienas kontekstā, subsidiaritātes princips ir dalībvalstu un Kopienas dalītās kompetences īstenošanu regulējošais kritērijs. No vienas puses, tas izslēdz Kopienas rīkošanos gadījumā, kad dalībvalsts valsts, reģionālajā vai vietējā līmenī var efektīvāk pārvaldīt attiecīgo jomu. No otras puses, tas paredz Kopienas pilnvaru iestādes, ja dalībvalstis nespēj pienācīgi īstenot līgumā noteiktos mērķus. 3. Saskaņā ar EKL 5. panta otro daļu pastāv trīs priekšnoteikumi, lai Eiropas Savienības iestādes rīkotos atbilstīgi subsidiaritātes principam: a) attiecīgā joma nav ekskluzīvā Kopienas kompetencē; b) dalībvalstis nespēj pilnībā sasniegt paredzētās darbības mērķus; c) paredzētās darbības apjoma vai rezultātu dēļ tos var vieglāk sasniegt Kopienas līmenī. Subsidiaritātes uzdevums ir veicināt ES un dalībvalstu kompetenču precīzāku nošķiršanu tajās darbības jomās, kurās pamatlīgumi nenosaka ES ekskluzīvu kompetenci. Subsidiaritātes principa pamatmērķis ir noteiktas patstāvības pakāpes noteikšana zemāka līmeņa institūcijai attiecībā pret augstāka līmeņa institūciju. Šis ir salīdzinoši jauns ES funkcionēšanas princips, jo tas tika ietverts pamatlīgumos tikai ar Māstrihtas līgumu par Eiropas Savienību 1992. gadā. EKL 5. pants noteic: „Jomās, kas nav ekskluzīvā Kopienas kompetencē, tā rīkojas saskaņā ar subsidiaritātes principu un vienīgi tad, ja dalībvalstis nespēj pilnībā sasniegt paredzētos darbības mērķus un ja paredzētās darbības apjomu vai rezultātu dēļ tos vieglāk sasniegt Kopienai.” EKT kompetencē ir izskatīt jautājumus par subsidiaritātes principa pārkāpumu, nodrošinot juridisku kontroli pār šī principa ievērošanu. Sk., piem., lietu C-233/94 Vācija/Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, C 306, 50. sēj., 2007, 17. decembris. Pieejams: [eur-lex.europa.eu/JoHtml.do?uri \[sk. 03.02.2010.\]](http://eur-lex.europa.eu/JoHtml.do?uri%5Bsk.03.02.2010.%5D).
- ²⁹ Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, 86. lpp. Pieejams: <http://nvo.ise-lv.eu/upload/latvija2030.saeima.pdf>.
- ³⁰ Uzruna ST kongresa dalībniekiem 2007. gada 12. februārī, arī Enciklika Centesimus Annus 48, 852.–854. lpp. Pieejams: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus_en.html [sk. 03.02.2010.].
- ³¹ Caritas in veritate, Pāvesta Benedikta enciklika. Rīga: KALA Raksti, 2009. No uzrunas Starptautiskās Teoloģiskās komisijas locekļiem 2007. gada 5. oktobrī un uzrunas ST kongresa dalībniekiem 2007. gada 12. februārī, 75. lpp.
- ³² Litvins, G. Administratīvo tiesu efektivitāte Latvijā un Lietuvā, *Jurista vārds*, Nr. 20(563), 2009, 19. maijs, 15. lpp. Administratīvo lietu izskatīšanas vidējie termiņi Latvijas tiesās ir ievērojami lielāki

nekā Lietuvā. Turklāt gan saņemto un neizskatīto lietu skaits, gan lietu izskatīšanas vidējais ilgums Latvijā ir pieaugoši progresīvi, un nekādi apstākļi neliecina par šo rādītāju būtisku samazināšanos. Nemainoties apzināti valsts attieksmei, iepriekš minētie rādītāji var tikai turpināt pieaugt. Likumdevējam būtu jāatzīst, ka administratīvajām tiesām ir alternatīva un administratīvie strīdi ir atrisināmi un novēršami ar alternatīvo strīdu risināšanas metožu palīdzību. Būtu jāizstrādā pilnīgs alternatīvo strīdu risināšanas metožu regulējums, lai veicinātu un darītu efektīvāku metožu izmantošanu un ieviestu jaunās metodes. Latvijā būtu jāievieš kvalitātes vadības sistēma un jāveic regulārs tiesu darba un tiesnešu individuālā darba novērtējums.

³³ Vācu zinātnieks Matias Kēnigs atzinis, ka cilvēktiesības savulaik bijušas revolucionāra izlaušanās uz mūsdienu laikmetu. Ziemeļamerikas koloniju neatkarības cīņās un Lielajā franču revolūcijā tika formulētas ikvienam cilvēkam garantētās neatņemamās tiesības kā jaunā laikmeta galvenās vērtības. Cilvēks no varas objekta kļuva par varas subjektu. Cilvēktiesību normas noteica valsts rīcības robežas. Eiropā lielāku vēribu guvusi ģeogrāfiski tuvā Francijas Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija, kā arī hrestomātiskais sauklis par brīvību, vienlīdzību un brālību. Tomēr mazliet pirms francūžiem neatņemamās cilvēktiesības garantēja Ziemeļamerikas kolonijas savā Neatkarības deklarācijā. Tomasa Džefersona un Bendžamina Franklina vadībā tapušajā dokumentā kā neapšaubāma patiesība atzīts fakts, ka visi cilvēki ir radīti vienlīdzīgi un tiem piešķirtas neatņemamās tiesības uz dzīvību, brīvību un tiekšanos pēc laimes. T. Džefersons ideju par trīs neatņemamām tiesībām patapināja no Vecās pasaules intelektuālajiem apcirknēm. Angļu filozofs Džons Loks rakstījis par cilvēka tiesībām uz dzīvību, brīvību un īpašumu. T. Džefersons Neatkarības deklarācijā gan apzināti aizstāja tiesības uz īpašumu ar tiesībām uz tiekšanos pēc laimes. Definējot tiekšanos pēc laimes kā cilvēka tiesību, T. Džefersons neietvēra tajā katra privātās vēlmes un tieksmes, lai arī Neatkarības deklarāciju iespējams lasīt arī šādi. *Jurista vārds*, redakcijas sleja Nr. 6(601), 2010, 9. februāris.

³⁴ Šmīds, V. Laime. Viss, kas jums par laimi jāzina, un kāpēc tā dzīvē nav vissvarīgākais. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 63.–64. lpp. Vissvarīgākais ir saskaņotības laime, jo jēga ir saskaņīgumā. Līdz ar to vissvarīgākais dzīvē ir jēga fiziskajā, dvēseliskajā, garīgajā un metafiziskajā līmenī. Turpat, 38. lpp. ISBN 978-9984-40-922-1.

³⁵ Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Pieejams: <http://www.latvija2030.lv>, arī <http://nvo.ise-lv.eu/upload/latvija2030.saeima.pdf>.

³⁶ Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Pieejams: <http://nvo.ise-lv.eu/upload/latvija2030.saeima.pdf>, 26. lpp. un 29.–35. lpp.

Summary

The publication is devoted to the interaction between the values and effectiveness of law and their expression in the subsidiary sources of law and legal thought. Within the article the author has explored individual trends that make law ineffective and interfere with the development of legal thought in Latvia. The publication deals with the influence of unstable law practice on the comprehension of the contents of values under the crisis caused by the lack of moral integrity, which expresses itself as the weakening of normative ethics. The author has come to the conclusion that in the legal space the phenomenon of legal ethnocentricity is observed and distortions in the power distribution and wasting of resources are gaining topicality. It has been found that by developing legal awareness – the most important criterion among the ones providing for law effectiveness and forming the contents of law – it is important to stress the importance of moral and cultural values without isolating them from human nature. There must be no shame in reassessing conservative values anew. Consequently, the role and responsibility of legal education and legal press are increasing. The counterforce to the current difficulties is rooted in morality, subsidiarity and solidarity linked to human dignity.